

ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

w świetle prasy i literatury ekonomicznej zagranicą

Nr 2

Rok V

S p i s r z e c z y :

I. J. S I E M I O N O W.

METODY NORMOWANIA ŚRODKÓW OBROTOWYCH ORGANIZACJI ZLECENIOBIORCZYCH WEDŁUG POSZCZEGÓLNYCH ELEMENTÓW WYDATKÓW I ŹRÓDEŁ ICH POKRYCIA.

1. Normatywy w zakresie materiałów.	str. 1
2. Normatywy w zakresie produkcji niezakończonych.	" 11
3. Normatywy wydatków, przypadających do podziału w następnych okresach sprawozdawczych.	" 16
4. Normatywy w zakresie sald pieniężnych.	" 17
5. Normatywy rozrachunków	" 18
6. Źródła pokrycia środków obrotowych (aktywów) organizacji zleceniobiorczych.	" 21

Tłum. rozdz. III z książki I. J. SIEMIONOWA p. t. "Środki obrotowe zleceniobiorczych organizacji budowlanych i budów", Gosfinizdat, Moskwa 1946 r.

I. J. SIEMIONOW.

METODY NORMOWANIA ŚRODKÓW OBROTOWYCH
ORGANIZACJI ZLECENIOBIORCZYCH WEDŁUG POSZCZEGÓLNYCH
ELEMENTÓW WYDATKÓW i ŹRÓDEŁ ICH POKRYCIA! x)

I. Normatywy w zakresie materiałów.

Koszty materiałów stanowią w kosztach budownictwa największy odsetek. Z reguły przypada na materiały przeciętnie od 45 - 55 do 60 % wszystkich wydatków. Dlatego właśnie planowaniu środków obrotowych w budownictwie poświęca się tak wiele uwagi.

Nomenklatura materiałów, stosowanych w budownictwie, jest bardzo obszerna, różnorodna i, jak zaznaczyliśmy wyżej, zawiera nieraz kilkaset pozycji. Nawet, jeżeli ograniczymy ją do materiałów zasadniczych i stanowiących w ogólnym zużyciu największy odsetek, to będziemy mieli do czynienia z kilkudziesięciu pozycjami. Podana niżej tablica udziału procentowego materiałów (według danych sprawozdawczych) w ogólnym koszcie robót budowlano-montażowych w Ministerstwie Budowy Przedsiębiorstw Ciężkiego Przemysłu w latach 1945-1946 daje jasne pojęcie zarówno o odsetku, jaki stanowi koszt materiałów budowlanych w ogólnej sumie robót, jak i o udziale procentowym każdego typu materiałów w tym koszcie.

x) Tłum. rozdz. III z książki I. J. SIEMIONOWA p. t. "Środki obrotowe zleceniobiorczych organizacji budowlanych i budów." Podręcznik praktyczny. (Oborotnyje sredstva podriadnyh stroitelnyh organizacij i strojek. Praktičeskoje posobije). Gosfinizdat. Moskwa 1946 r.

L. p.	Nazwa materiałów	r. 1945	r. 1946
		Wydano materiałów	
		% rocznego kosztu wykonanych robót	% rocznego kosztu wykonanych robót
1	Alabaster	0,13	0,13
2	Gips	0,03	0,05
3	Wapno	0,21	0,28
4	Cement	0,79	1,14
5	Cegła zwykła i krzemowa	2,47	2,80
6	Cegła ogniotrwała	4,87	3,35
7	Szkło	0,76	0,86
8	Drzewo okragłe i tarte	4,04	4,70
9	Podkłady	0,26	0,29
10	Blacha dachowa w arkuszach, żelazo handlowe	1,25	1,26
11	Belki	0,15	0,37
12	Szyny kolejowe	0,57	0,49
13	Gwoździe	0,17	0,17
14	Walcówka	0,07	0,10
15	Rury ciągnione	1,52	1,62
16	" " lane	0,82	0,73
17	Konstrukcje metalowe	8,52	8,35
18	Konstrukcje i części żelbetowe i betonowe	0,64	0,70
19	Konstrukcje i części drewniane	1,11	1,64
20	Piasek	0,99	1,13
21	Zwir	0,22	0,22
22	Tłuczeń	0,49	0,69
23	Kamienie naturalne	0,75	1,02
24	Beton	1,08	1,68
25	Kamienie budowlane i bloki	0,94	1,69
26	Gлина	0,03	0,03
27	Szlaka	0,20	0,19
28	Kable	1,26	1,38
29	Materiały do wyposażenia sani- tarno-technicznego	3,10	2,39
30	Materiały elektrotechniczne	2,75	2,70
31	Materiały dachowe miękkie	-	0,28
32	Inne materiały	14,28	12,78
Razem		54,47	55,21

W praktyce normatywy zapasów materiałów w budownictwie oblicza się najczęściej według kosztu całości materiałów budowlanych. Nie wyłącza to jednak możliwości normowania w budownictwie po-
szczególnych najważniejszych materiałów, na czym zatrzymamy się niżej. Tu zaznaczymy, że w większości dziedzin przemysłu opracowa-
no i stosuje się w praktyce sztywne, wyrażone w dniach, normy za-
pasów poszczególnych materiałów (paliwo, surówka, drzewo itd.).

Zanim przystąpimy do wyjaśnienia metod normowania materiałów w budownictwie, należy ustalić, co rozumiemy przez definicję "normalny zapas materiałów".

Przez normalny zapas materiałów rozumie się minimalny zapas materiałów, wyrażony w dniach, który musi posiadać organizacja budowlana, ażeby uniknąć zahamowania biegu robót.

Zapasy materiałów, wyrażony w dniach, oblicza się według następującego wzoru :

$$N = \frac{Z.T.}{R}$$

gdzie:

- N jest poszukiwanym wynikiem (normatyw zapasów, wyrażony w dniach);
- Z jest przeciętnym zapasem materiałów, koniecznym do zapewnienia normalnego biegu prac;
- T jest okresem czasu (360 dni), dla którego oblicza się normatywy;
- R jest rocznym rozchodem materiałów.

Wprowadzimy teraz do powyższego wzoru liczby następujące: Roczny koszt robót budowlano-montażowych, które wykonywa dana organizacja zleceniobiorcza, wynosi 36,000 tys. rb. Na podstawie danych finansowego planu budowlanego stwierdzamy, że odsetek materiałów zasadniczych i pomocniczych stanowi 50 % całego kosztu robót. Mając odsetek materiałów, nie trudno obliczyć, że roczny ich rozchód wyniesie:

$$\frac{36,000 \cdot 50}{100} = 18,000 \text{ tys. rb.}$$

Zakładamy następnie, że normalne coroczne saldo materiałów na danej budowie wynosi 2 750 tys. rb. Stąd wynika, że zapas materiałów, wyrażony w dniach, wyniesie :

$$N = \frac{Z.T.}{R} = \frac{2\,750 \cdot 360}{18\,000} = 55 \text{ dni.}$$

Ponieważ jednak w praktyce nie zawsze może być znane z góry przeciętne roczne saldo materiałów, a tylko zapas wytyczny, wyrażony w dniach, przeto zastosowuje się przy określaniu normatywu materiałów, wyrażonego w pieniądzu, wzór następujący :

$$F = \frac{R \cdot N}{T} ,$$

gdzie:

- F oznacza normatyw materiałów (wyrażony w pieniądzu),

- R sumę wydatków na materiały,
- N normę zapasu materiałów w dniach,
- T czas w ciągu którego wydatkuje się materiał.

W przykładzie naszym potrzebna suma środków obrotowych na zapasy materiałów wyniesie :

$$F = \frac{R \cdot N}{T} = \frac{18\ 000 \cdot 50}{360} = 2\ 750 \text{ tys. rb.}$$

Największe trudność przy normowaniu zapasów wartości rzeczowych stanowi właściwe ustalenie normalnego przeciętnego zapasu rocznego materiałów, wyrażonego w dniach, w wypadkach, gdy część tego zapasu jest na składzie przy budowie, druga zaś część - w drodze. Jednakże trudności te można przewyciężyć. Wystarczy określenie normatywów zapasu w dniach tylko dla tych materiałów, które mają charakter zasadniczy i stanowią na danej budowie największy odsetek. Jak mówiliśmy już wyżej, nomenklatura takich najważniejszych (zasadniczych) materiałów na różnych budowach waha się w granicach 20-30 (czasem nieco więcej) pozycji.

Należą do nich materiały następujące: kamień naturalny, piasek, żwir (tłuczeń), cegły, cement, wapno, alabaster, drzewo okragłe i tarte, papa, szkło, bitum, szlaka, żelazo handlowe i blacha, szyny, rury, konstrukcje metalowe, gwoździe i niektóre inne materiały.

Jakiż jest zespół zagadnień, które należy przestudiować przy określaniu normatywu poszczególnych materiałów, wyrażonego w dniach?

- 1) Warunki umowne dostaw materiałów (ilość materiałów i przerwy w ich dostawie, periodyczność dowozu).
- 2) Warunki transportowe przy zaopatrywaniu się w materiały budowlane (transport kolejowy, wodny, samochodowy, konny), z których trzeba zdać sobie sprawę, celem ustalenia normalnego i faktycznego czasu trwania przewozów od dostawcy do miejsca budowy.
- 3) Rozpiętość w czasie pomiędzy datą uregulowania rachunku, przedłożonego do inkasa, a datą faktycznej dostawy materiałów na plac budowlany, czyli określenie przeciętnej liczby dni, w ciągu której materiały znajdują się "w drodze".
- 4) Określenie w dniach wielkości koniecznego stałego pogotowia materiałów.
- 5) Kompletność dostaw (czas, konieczny na zupełne skompletowanie

niezbędnych przy budowie materiałów lub konstrukcji).

Sumując mierniki czasu w omówionym tu zespole zagadnień, otrzymujemy ogólną liczbę dni, w której wyrazić się powinna wysokość przeciętnego rocznego zapasu materiałów. Zilustrujemy to na przykładzie dostawy konstrukcji metalowych.

1)	Periodyczność dostaw od zakładu dostawcy na plac budowlany	25 dni
2)	Rozpiętość w czasie pomiędzy opłaceniem, a faktycznym dostarczeniem konstrukcji metalowych na plac budowlany	10 dni
3)	Konieczne pogotowie konstrukcji metalowych na składzie	20 dni
4)	Czas, niezbędny do kompletowania dostarczanych konstrukcji metalowych	15 dni
	<hr/>	
	razem	70 dni

Normatywy w zakresie innych najważniejszych materiałów obliczać należy analogicznie, w zakresie zaś wszelkich innych materiałów - według przeciętnej liczby dni zapasu, jaka ustaliliśmy dla najważniejszych spośród nich.

Maksymalny dozwolony zapas zasadniczych materiałów, znajdujących się na składzie i w drodze, nie może przekraczać 60-70 dni. Cała nadwyżkę ponad tę normę traktować należy, jako szkodliwe magazynowanie materiałów w nadmiernej ilości, jeżeli nie usprawiedliwia tego sezonowy charakter zaopatrzenia się w materiały budowlane albo sezonowy charakter ich dowozu. W tym ostatnim wypadku zleceniobiorcze organizacje budowlane mają prawo do otrzymania w banku specjalnym (w "specbanku") krótkoterminowego kredytu na pokrycie wydatków, wynikających z konieczności zgromadzenia zapasów ponad normę.

Niezbędną wysokość zapasu materiałów, w wypadku sezonowego charakteru zaopatrywania się w te materiały i ich dowozu, określa plan dla każdego wypadku osobno, zależnie od konkretnych warunków danej budowy.

W praktyce spotykamy najczęściej normatywy sezonowych zapasów materiałów budowlanych w wysokości 90-100 dni, a przy budowach szczególnie odległych - w wysokości 120-150 dni (na Dalekiej Północy i Dalekim Wschodzie).

Po określeniu liczby dni, na którą posiadać musimy zapasy materiałów, nie przedstawia trudności określenie ich kosztu według

podanego na str.3 wzoru
$$F = \frac{R \cdot N}{T}$$

Po ustaleniu normatywów materiałów zasadniczych przystąpić należy do obliczania normatywów materiałów pomocniczych, paliw, paszy oraz narzędzi, drobnego, niekosztownego inwentarza i odzieży roboczej.

Jaki jest sposób ustalenia normatywów dla tych kategorii środków obrotowych ?

Zanim damy odpowiedź na to pytanie, wyjaśnimy w krótkości, jakie mianowicie materiały księguje się na odpowiednich kontach bilansowych wymienionych wartości rzeczowych (szczegóły patrz w pracy "Komentarz do planu kont bieżącej rachunkowości inwestycji i zasadniczej działalności organizacji zleceńbiorecznych "Gosfinizda, 1946)".^{x)}

Paliwo i pasza. Na tym koncie księguje się wszystkie typy paliw (węgiel, drzewo, ropa naftowa, torf, brykiety itp.) oraz paszy (siano, słoma, pasze złożone itp.), używane do celów produkcyjnych i gospodarczych, a w tym i pasze, przeznaczone dla gospodarki hodowlanej. Do tejże grupy należą odpadki materiałów drzewnych (szczapy, trociny itp.) z uwzględnieniem kosztów rozpiłowania, rabania itd.

Inne materiały. Do innych materiałów przy budownictwie należą:

- 1) materiały pomocnicze,
- 2) zapasowe części maszyn i innych typów wyposażenia technicznego,
- 3) niewciągnięte do inwentarza opakowanie.

Do materiałów pomocniczych należą wszelkiego rodzaju czyściwa, smary, materiały kancelaryjne i inne, nie należące bezpośrednio do składu obiektu budowanego, a także materiały wybuchowe (ammonal, dynamit, pyroksylina itp.) oraz inne materiały, stosowane przy robotach wybuchowych.

Do zapasowych części maszyn i innych przedmiotów wyposażenia technicznego należą wszelkie części i przedmioty, przeznaczone do zastąpienia zużytych w procesie wytwórczym części maszyn, agregatów i innych przedmiotów majątku trwałego budownictwa. Należy przy tym pamiętać, że komplety części zapasowych, nabywanych jednocześnie z przedmiotami wyposażenia technicznego, księguje się nie na koncie

x) " Rukowództwo k planu szczotow tiekuszczawo uczota kapitalnych włożenij i osnovnoj diejatielnosti podriadnych organizacij."

część. zapasowych, lecz na koncie bilansowym "Wyposażenie techniczne do ustawienia".

Do opakowania, nieobjętego inwentaryzacją, należą beczki, worki, bidony, słoje, butle i inne typy opakowania, nie należące do kategorii środków trwałych, a służące do pakowania i zawijania wszelkich przybywających na miejsce budowy materiałów.

Inwentarz przedmiotów o małej wartości i szybko zużywających się oraz narzędzia i odzież robocza. Na tym koncie księguje się wszelkie znajdujące się na składzie lub w robocie narzędzia, przybory miernicze oraz inne przedmioty, objęte inwentaryzacją, o ile okres ich normalnego służenia nie przekracza jednego roku (niezależnie od ich wartości), a także narzędzia i inne przedmioty inwentaryzowane o wartości poniżej 200 rb (niezależnie od okresu ich służenia).

Na tym samym koncie księguje się wszelkie wpływające na budowę ubrania robocze, niezależnie od ich kosztu i okresu służenia.

Obliczanie normatywów innych materiałów i szybko zużywającego się taniego inwentarza oraz narzędzi i odzieży roboczej w formie ich zapasu, wyrażonego w dniach, jak to czyniliśmy w zastosowaniu do materiałów zasadniczych, byłoby sprawą dość skomplikowaną ze względu na ich niezmiernie obszerny asortyment. Dlatego w praktyce określa się normatywy tych pozycji, bądź w stosunku procentowym do rocznego programu robót (odsetek ten określa się wówczas na podstawie sprawozdawczości danych organizacji budowlanych za szereg lat), albo też zależnie od ich udziału procentowego w ogólnym koszcie wydatkowanych materiałów.

Przytoczymy przykładowy podział (na podstawie sprawozdań szeregu zjednoczeń budowlanych) zasadniczych i innych materiałów pomocniczych, paliw, paszy, narzędzi, drobnego inwentarza i odzieży roboczej (oparty na ich udziale procentowym w ogólnym koszcie wszelkich wydatkowanych przez budowę wartości rzeczowych oraz wyrażony w procentach rocznego programu robót budowlano-montażowych) :

N a z w a p o z y c j i	Odsetek w ogólnym koszcie wydatkowanych przez budowę wartości rzeczowych	Odsetek ogólnego programu rocznego
1. Materiały zasadnicze	59	10,0
2. Paliwo i pasza	3	0,5
3. Inne materiały i materiały pomocnicze	18	3,0
4. Przedmioty inwentarzowe o małej wartości i szybko się zużywające, narzędzia i odzież robocza	20	3,5
	100	17,0

Należy mieć na względzie, że wielkość środków obrotowych, tkwiących w zapasach małowartościowego inwentarza, narzędzi i ubrań roboczych, zależy w dużym stopniu od prędkości i stopnia mechanizacji budownictwa. Im bardziej są zmechanizowane procesy budownictwa, tym mniejsze jest zapotrzebowanie budownictwa na siłę roboczą, a więc tym mniejsze będzie również zapotrzebowanie na odzież roboczą, narzędzia dla robotników, inwentarz wyposażenia internatów i t.d.

Analogicznie odbywa się obliczanie normatywów materiałów pomocniczych.

Ściślej obliczyć można normatywy inwentarza, odzieży roboczej i narzędzi metodą obliczania bezpośredniego, na podstawie kompletu obliczanych przedmiotów, przypadającego na jednego robotnika (narzędzia, odzież robocza) albo na jednego mieszkańca internatu i t.p. W tym wypadku należy przede wszystkim określić skład i koszt jednego kompletu odzieży roboczej, drobnego inwentarza i narzędzi, zarówno koniecznych przy eksploatacji, jak i zapasowych. Nomenklaturę przedmiotów należących do kompletu ^{obowiązującego} przy pracy, lub przy obsłudze mieszkających w internacie robotników (ze wskazaniem okresów służenia), ogłasza się w zarządzeniach właściwych ministerstw, uzgodnionych z Wszechzwiązkową Radą Centralną Związków Zawodowych. ^{x)}

Tak np. wartość kompletu inwentarza do internatu określa się na podstawie obliczeń następujących :

x) W C S P S. Wszechzwiązkowy Centralny Sowiet Profsojuzow (przyp.tk.)

L. p.	N a z w y przedmiotów inwentarza i pościeli	Cena w rublach	Okres służenia w mies.	Suma przeciętnej miesięcznej amortyzacji (w rb.)
1	Łóżko belazne	80 - 00	96	0 - 83
2	Krzesło	32 - 00	36	0 - 89
3	Szafka nocna	36 - 00	36	1 - 00
4	Prześcieradło	24 - 00	12	2 - 00
5	Podpinka pod kołdrę	28 - 00	24	1 - 17
6	Powłóczki (2 sztuki)	12 - 00	12	1 - 00
7	Materac	40 - 00	36	1 - 11
8	Kołdra	54 - 00	36	1 - 50
9	Poduszka	30 - 00	60	0 - 50
10	Stół	80 - 00	60	1 - 33 ^{2/3}
		(8-00) ⁷		(0 - 13)
11	Głośnik radiowy w stosunku 1 na 10 osób	(36 - 00) ^{1/2} (3 - 60)	12	3 - 00 ^{2/3} (0 - 30)
	Ogółem na 1 robotnika	347 - 60		14 - 43

Należy zaznaczyć, że wartość tanich i szybko zużywających się przedmiotów wciąga się do bilansu w wysokości salda, pozostającego po potrąceniu zużycia, zaś zużycie to oblicza się w sposób następujący :

Przy oddaniu przedmiotu do użytku dolicza się na amortyzację 50% pierwotnej wartości przedmiotu;

przy zupełnym wycofaniu przedmiotu wskutek jego zestarzenia się lub zepsucia dolicza się na amortyzację pozostałe 50 % (po stwierdzeniu wycofania przedmiotu w odpowiednim akcie).

Tak więc, przy określaniu normatywu dla przedmiotów o małej wartości i szybko się zużywających oraz dla drobnego inwentarza i odzieży roboczej, bierze się pod uwagę pierwotny koszt ich nabycia po potrąceniu amortyzacji. Przy określaniu normatywu dla innych i pomocniczych materiałów bierze się zwykle za podstawę, zarówno w przemyśle, jak i w budownictwie, 90-cio dniowy ich zapas.

Czym się tłumaczy, że normatyw tej kategorii materiałów, wyrażony w dniach, przewyższa niemal dwukrotnie normatyw materiałów zasadniczych

Sprawa polega na tym, że w ogólnej masie używanych przy budowie wartości rzeczowych odsetek tej kategorii materiałów jest na ogół bardzo drobny (jak np. koszt smarów, czyszciva itp.). Z drugiej zaś strony stosowane obecnie normy opakowania, zbytu hurtowego i transpor-

- 1) koszt na jednego mieszkającego robotnika,
- 2) Przeciętna amortyzacja miesięczna na jednego robotnika.

tu tych materiałów (a nieraz materiały te sprzedaje się organizacjom w wysokości nie mniejszej od ustalonej normy, jak np. wagon, beczka, tona itp.) przyczyniają się do gromadzenia ich w ilościach nadmiernych w porównaniu do rzeczywistej potrzeby.

Prócz tego materiały tej kategorii wymagają utrzymywania dużego ich pogotowia, ponieważ dostawa ich odbywa się w wielu wypadkach nie tak regularnie, jak przy materiałach zasadniczych.

W zakresie paliw i paszy można obliczać normatywy tą samą metodą, jaką stosuje się przy obliczaniu normatywu materiałów zasadniczych, tj drogą wyrażenia normatywu zapasu w dniach. W wypadku paliw i paszy metody tej nie komplikuje duży asortyment materiałów, a więc jest ona zupełnie możliwa do zastosowania. Praktyka wykazuje, że w budownictwie normatyw zapasu paliw nie przewyższa w większości wypadków 30-40-dniowego rozchodu, normatyw zaś paszy - 60-75 dniowego. Te normatywy mogą służyć za podstawę przy obliczaniu niezbędnych dla organizacji budowlanej zapasów środków obrotowych w zakresie paliwa i paszy.

Mówiliśmy już wyżej, że normatyw zapasu, wyrażony w dniach, zależy przy różnych budowach od terytorialnego roznieszczenia budowy, od uciążliwych warunków dostawy materiałów, od warunków transportu, od struktury wykonywanych robót itp. W związku z tym przy obliczaniu normatywu materiałów wychodzić należy z założenia jak najmniejszej liczby dni zapasu, ażeby nie gromadzić nadmiarów wartości rzeczowych na placu budowlanym.

Po dokładnym zbadaniu wszystkich warunków budowy, możemy w szeregu wypadków sprowadzić zapasy wartości rzeczowych do ilości 40 - 50 dniowej, czyli do tego rodzaju minimalnej granicy, która nie grozi jednocześnie zakłóceniem normalnego biegu budownictwa. W ten sposób przyspieszy się obieg środków, ulokowanych w materiałach.

Zaznaczmy jeszcze, że obok twórczenia normalnych zapasów materiałów zasadniczych, innych i pomocniczych, drobnego inwentarza, narzędzi i odzieży roboczej, organizacje budowlane mają prawo gromadzić u siebie zapasy konstrukcji, części budowlanych, gotowych bloków, ram w granicach 90 dni potrzeb bieżących (Przepisy o finansowaniu, § 9).

II. Normatywy w zakresie produkcji niezakończonych.

Z ogólnej masy środków rzeczowych i pieniężnych, zaangażowanych w budownictwie, przypada około 5 % na środki związane w niezakończonych produkcji.

Niezakończona produkcja w zleceniobiorczych organizacjach budowlanych składa się z elementów następujących :

- 1) niezakończone części elementów konstrukcyjnych w zakresie robót budowlano-montażowych;
- 2) niezakończona produkcja pomocniczych przedsiębiorstw wytwórczych i usługowych, nie uprawnionych do samodzielnego bilansowania.

Zanalizujemy każdy z tych typów niezakończonych produkcji osobno.

Do produkcji niezakończonych w zakresie robót budowlano-montażowych należą wszystkie niezakończone poszczególne typy robót i części elementów konstrukcyjnych, co do których nie wykonano tego zespołu robót, o których mówi " Podręcznik zryczałtowanych norm kosztorysowych" ^{x)}. Należy do nich na przykład osiatkowanie ścian do tynku, ułożenie legarów i podsypywanie ziemi do układania podłóg, zagruntowanie ścian i ram przed ich malowaniem itd. Czynności tego rodzaju nie obejmuje akt odbioru wykonanych robót i bank nie reguluje ich kosztu do chwili zupełnego wykończenia całego zespołu robót, wyszczególnionych w odpowiednim artykule wymienionego podręcznika.

W bilansie organizacji budowlanej wszystkie tego rodzaju wydatki zalicza się do pozycji " Niezakończona produkcja ". Wyjątek stanowią tylko roboty żelbetowe, przy których wolno jest włączać do aktów zdawczo-odbiorczych niezakończone części elementów konstrukcyjnych, i za które płaci się osobno; jest to mianowicie armatura, deskowanie i beton (§ 6 załącznika 2 do uchwały R.K.L. ZSRR z dn.26.II.1938 r.) ¹⁾

x) Sprawocznik ukрупnionych smietnych norm (S U S N) /Przyp.tk.

- 1) W zakresie obiektów, których budowa nie przekracza, według umowy trzech miesięcy, zleceniodawca może regulować należność za wykonane roboty po ukończeniu całego obiektu (§ 8 Uchw.RKL z dn.26.II.1938 r.). W tym wypadku rachunki przejściowe zleceniobiorcy pokrywa Prombank bez aktów odbioru w wys. do 90 %

Poza tym - w zakresie budowy gazo - i naftociągów - specjalne zarządzenie rządu zezwala na osobne opłacanie robót następujących: kopanie rowów, rozwieszenie rur i ich spawanie; izolowanie, ułożenie i uszczelnienie; zasypanie rowów.

Właściwe określenie przeciętnej wartości niezakończonych robót budowlano-montażowych wymaga dokładnego przestudiowania przeznaczonych do wykonania nomenklatury robót o długim cyklu produkcji oraz przechodnie reszty robót niezakończonych na koniec miesiąca. Po wyodrębnieniu tego rodzaju robót należy określić ich rozpoczęcie i zakończenie, według harmonogramu wykonania robót oraz orientacyjną przechodnią pozostałość niezakończonych robót na pierwszy dzień każdego miesiąca.

Tak np. jeżeli według harmonogramu wykonanie robót przy osiatkowaniu wyprzedza roboty tynkarskie (co jest zupełnie normalne), będziemy mieli niezakończone roboty w zakresie osiatkowania. Założmy, że wydatki te powinny wynieść na dzień 1 stycznia 10 tys. rb., na 1 lutego - 8 tys. rb., na 1 marca - 9 tys. rb. i na 1 kwietnia - 13 tys. rb. W danym wypadku przeciętna miesięczna pozostałość robót niezakończonych wyniesie $(10 + 8 + 9 + 13) : 4 = 10$ tys. rb.

W ten sam sposób obliczyć można wydatki na niezakończoną produkcję dla innych typów robót.

Jeżeli z jakichkolwiek powodów niemożliwe jest obliczenie wydatków na niezakończoną produkcję w sposób wyżej wskazany, to zaleca się wykorzystać dane sprawozdawcze budowy za miesiące poprzednie. Należy przy tym mieć na względzie, że wielkość i struktura robót, które mają być wykonane w okresie planowanym, mogła znacznie się zmienić w porównaniu z okresem poprzednim, a także - że niektóre organizacje budowlane niesłusznie zaliczają do robót niezakończonych tego rodzaju pozycje, jak roboty, nieobjęte kosztorysami i wykazami tytułów, roboty źle wykonane, straty itp. Dlatego przy określaniu wielkości niezakończonej produkcji na podstawie danych sprawozdawczych należy te ostatnie skorygować odpowiednio do zmian w wielkości i strukturze robót oraz odrzucić wszelkie wydatki, niesłusznie zaliczone w sprawozdaniu przez organizację budowlaną do kategorii wydatków na produkcję niezakończoną.

x) c.d. wartości kosztorysowej, pozostałe zaś 10 % - po ukończeniu wszystkich robót.-

Jaka jest skala niezakończonych produkcji robót budowlano-montażowych, powstającej wskutek nieukończenia całkowitego zespołu czynności przy odpowiednich elementach konstrukcyjnych i poszczególnych typach robót ?

Na podstawie analizy sprawozdań organizacji budowlanych stwierdzamy, że w ogromnej większości wypadków wydatki na nieza - kończone części elementów konstrukcyjnych i typy robót nie przekraczają 1-2 %, a najwyżej 3% rocznego programu robót budowlano - -montażowych, wyrażonych w pieniądzu.

Tak np. przy budowach, wykonywanych przez Ministerstwo Budowy Przedsiębiorstw Opałowych, produkcja niezakończona w zakresie robót budowlano-montażowych w r. 1946 wyniosła :

w % % rocznego prog-
ramu robót.

na dzień 1 kwietnia 1946 r.	1,4
na dzień 2 października 1946 r.	1,6

W poszczególnych zjednoczeniach zleceńbiórczych niezakończona produkcja w zakresie robót budowlano-montażowych w tymże 1946 roku wyniosła :

(w % % rocznej wielkości robót)

Według stanu na :	Zjednoczenie Ałtajskie Mi nisterstwa Budowy Przed sięb. Przemysłu Ciężkiego	Zjedn. Nowosy beryjskie bu dowy przeds. przemysł. Min. Budowy Przed sięb. Przemysłu Ciężk.	Zjedn. Kiezielow skie budowy ko palń Minist. Bu dowy Przedsięb. Przemysłu Opałowego	Zjedn. Korki nowskie bu dowy kopalń Min. Budowy Przed sięb. Przemysłu Opałowego
1. IV. 1946	0,3	0,7	1,0	0,8
1. VII 1946	0,6	1,0	0,7	2,8
1. X. 1946	1,3	1,5	1,9	1,7
1. I. 1947	1,1	0,4	0,9	1,3

Liczby te wykazują, że rzeczywista wielkość produkcji niezakończo nej jest w większości zjednoczeń nawet niższa od przytoczonych przez nas planowych normatywów.

Czym się to tłumaczy ?

Sprawa polega na tym, że na mocy obowiązujących przepisów finan sowanie budownictwa, rozrachunki pomiędzy organizacją zleceńbiór cza a zleceńdawczą za wykonane roboty powinny dotyczyć zakończo nych w pełni części elementów konstrukcyjnych oraz typów robót, prze widzianych w "Podręczniku zryczałtowanych norm kosztarysowych".

W praktyce jednak organizacje budowlane w szeregu wypadków idą w kierunku rozdrabniania elementów konstrukcyjnych przy rozrachunku za wykonane roboty. Jeżeli spotykamy się w poszczególnych organizacjach budowlanych z produkcją niezakończoną w większej skali, niż przewidziana w normatywach, to przyczyną tej jest najczęściej nie zbyt niski poziom przytoczonego wyżej normatywu, lecz niewłaściwe ujęcie tych wydatków w księgowości, albo niewłaściwa organizacja wykonania robót. Tak np. niewłaściwej organizacji pracy przypisać należy rozproszenie robót po wielu obiektach, dysproporcję w wykonaniu poszczególnych procesów produkcji itp.

Wielkość niezakończonych produkcji w zakresie zakładów pomocniczych (wytwórczych i usługowych), nie uprawnionych do samodzielnego bilansowania, zależy przede wszystkim od charakteru i programu wykonywanych przez nie robót. Wielkość produkcji niezakończonych w tych gospodarstwach zależy od właściwości procesu technologicznego w różnych zakładach. Jeżeli np. zorganizowano przy budowie samodzielną cegielnię, to wydatki na produkcję niezakończoną będą inne, niż przy wyróbce drewna w lesie, jeżeli tę ostatnią - w trybie zaopatrywania się we własnym zakresie - wykonują organizacje budowlane przy użyciu własnej siły roboczej i własnymi środkami.

Tak samo różnić się będą między sobą wydatki na niezakończoną produkcję w oddziale obróbki drewna przy danej budowie albo w oddziale budowy konstrukcji metalowych, ponieważ w każdym z wymienionych zakładów pomocniczych wielkość produkcji niezakończonych będzie od tych lub innych właściwości technologicznych i długości cyklu produkcji.

Jest rzeczą oczywistą, że im dłuższy jest cykl produkcyjny w danym zakresie robót tym więcej środków uwięzi się w niezakończonych produkcji.

Tak np. w warsztatach metalowych, funkcjonujących przy organizacjach budowlanych - które to warsztaty produkują poszczególne części przedmiotów wyposażenia technicznego budowy oraz konstrukcje budowlane, - przeciętna wielkość niezakończonych produkcji waha się w granicach 10-25 dni rocznego programu robót; w warsztatach stolarskich wielkość ta wynosi 15 dni, przy wyróbce drewna (drewno użytkowe) - 15 dni itd. W niektórych przedsiębiorstwach pomocniczych, jak np. kopalnie piasku, zakłady betonowe i drobienia kamienia, pozostałość produkcji niezakończonych nie istnieje w ogóle, ponieważ w zakładach tych proces technologiczny zawsze kończy się wydaniem gotowej produkcji i pro-

dukcji niezakończonych tam nie bywa.

Dlatego w budownictwie nie ma i być nie może ustalonego raz na zawsze normatywu produkcji niezakończonych w zakresie pomocniczych zakładów wytwórczych i usługowych nie uprawnionych do samodzielnego bilansowania. Sprawozdania zleceńbiorczych organizacji budowlanych z szeregu lat wykazują, że przeciętna faktyczna pozostałość produkcji niezakończonych w zakładach pomocniczych wytwórczych i usługowych, nie uprawnionych do samodzielnego bilansowania, nie przekracza w większości wypadków 15 % programu tych zakładów i 0,5 - 0,6 % zatwierdzonego programu rocznego robót budowlano-montażowych. Potwierdzają to dane następujące :

Rzeczywista wielkość produkcji niezakończonych zakładów pomocniczych wytwórczych i usługowych, nie uprawnionych do samodzielnego bilansowania (w % % rocznego programu robót budowlano-montażowych).

Nazwy Ministerstw Budowlanych	na dzień	na dzień	na dzień
	1.IV. 1946	1.VII. 1946	1.X. 1946
1. Ministerstwo Budowy Przedsiębiorstw Przemysłu Ciężkiego W tej liczbie niezakończona produkcja pomocniczego gospodarstwa wiejskiego	0,4 0,1	0,5 0,2	0,6 0,2
2. Ministerstwo Budowy Przedsiębiorstw Opakowych W tej liczbie niezakończona produkcja pomocniczego gospodarstwa wiejskiego	0,6 0,2	1,1 0,6	1,1 0,7
3. Ministerstwo Budowy Przedsięb. Wojskowych i Wojskowo-Morskich W tej liczbie niezakończona produkcja pomocniczego gospodarstwa wiejskiego	0,6 0,1	0,7 0,2	0,6 0,2

W poszczególnych zleceńbiorczych organizacjach budowlanych wielkość niezakończonych produkcji waha się zależnie od ilości zakładów pomocniczych wytwórczych i usługowych, wielkości ich robót, technologii produkcji itp., co można określić tylko drogą specjalnego studium tych wszystkich czynników na odpowiednim odcinku budownictwa.

3. Normatywy wydatków przypadających do podziału w następujących okresach sprawozdawczych.

Niektóre wydatki organizacji budowlanych zalicza się w cięższym rachunku wykonania robót nie w chwili ich poniesienia, lecz stopniowo, w odpowiednich częściach (według planu lub ustalonych norm) zależnie od charakteru tych wydatków i stosunku ich do robót, wykonywanych w następujących okresach sprawozdawczych. W ten sposób wytworza się właściwy obraz kosztu własnego. Do tej grupy wydatków należą wydatki na werbunek siły roboczej, na opłacony z góry czynsz dzierżawny; zapłatę od sztuki za wyrab drzewa, tymczasowe (nie objęte wykazem tytułów) urządzenia i przedmioty, szopy, składy, budki, ogrodzenia, rusztowania, urządzenia, zapewniające bezpieczeństwo pracy itp.); wydatki na prenumeratę pism i innych wydawnictw itp.

Ponieważ wydatki te, jak mówiliśmy, zalicza się do kosztów robót nie od razu, lecz stopniowo, w ciągu kilku miesięcy lub całego roku, więc pewna część środków organizacji budowlanych stale jest uwięziona w wydatkach do podziału. Należy zaznaczyć, że wyliczone wyżej wydatki zalicza się na rachunek wydatków do podziału w tym tylko wypadku, gdy wielkość ich jest znaczna i wydatki te obliczone są na kilka miesięcy, tj. gdy jednorazowe ich zaliczenie na rachunek kosztu własnego produkcji może wypaczyć koszt własny za dany okres sprawozdawczy.

W zakresie wydatków do podziału nie ma sztywnych normatywów. Jednakże ze sprawozdań organizacji budowlanych za szereg lat wynika, że przeciętnie wydatki te nie przekraczają 0,3 - 0,4 % (czasem nieco więcej) rocznej wielkości robót budowlano-montażowych.

Tak np. w organizacjach budowlanych Ministerstwa Budowy Przedsiębiorstw Ciężkiego Przemysłu (dawniej Komisariatu Ludowego Budownictwa) wydatki do podziału w latach 1940-1946 wynosiły :

		w %		rocznego programu robót	
Na dzień	1. I. 1940	0,6	Na dzień	1. VII. 1945	0,4
" "	1. I. 1941	0,6	" "	1. X. 1945	0,4
" "	1. I. 1942	0,2	" "	1. I. 1946	0,2
" "	1. I. 1943	0,3	" "	1. IV. 1946	0,3
" "	1. I. 1944	0,2	" "	1. VII. 1946	0,4
" "	1. I. 1945	0,2	" "	1. X. 1946	0,5

Jeżeli w poszczególnych wypadkach wydatki, przypadające do podziału, dochodzą do nieco większego poziomu (do 1 %), to jest to przede wszystkim zjawisko przejściowe, albo związane z jakimiś wydatkami o charakterze szczególnym (duże wydatki na werbowanie siły roboczej, na czynsz itp.)

4. Normatywy w zakresie sald pieniężnych.

Pieniężna forma rozrachunku z robotnikami i urzędnikami oraz nieustanny ruch (obieg) wartości towarowo-rzeczowych, nabywanie za każdym razem nowych materiałów wzamian zużytych, zwrot wydatków, poniesionych na materiały, z chwilą przedłożenia aktów odbioru robót wykonanych z tych materiałów - wszystko to powoduje, że organizacje budowlane muszą mieć stale w pogotowiu wolne saldo gotówki. Bez posiadania niezbędnego wolnego minimum gotówki nie do pomyślenia jest ciągłość pracy jakiegokolwiek organizacji budowlanej.

Tworzenie minimalnie niezbędnego salda gotówkowego organizacji budowlanych odbywa się drogą nieustannego przekształcania się środków obrotowych z formy wydatków rzeczowych w formę pieniężną. Wolnej pozostałości gotówki organizacje budowlane mogą - w niektórych chwilach - nie mieć wcale, jeżeli zbiega się to z chwila, gdy organizacja budowlana doszła - w zakresie wszelkich zapasów na cele produkcji i innych wydatków bieżących (niezakończona produkcja, wydatki do podziału, gotówka unieruchomiona w rozrachunkach) do granic ustalonego dla niej normatywu i nie ma zadłużenia w zakresie płac.

Stale saldo gotówkowe składa się z poszczególnych chwiliowo wolnych sald, powstających :

- na rachunku rozliczeniowym,
- na rachunkach specjalnych, otwieranych w ciężar zasadniczego konta rozliczeniowego organizacji budowlanej,
- z tytułu wystawionych akredytyw,
- w kasie organizacji budowlanej i z tytułu sum do rozrachunku.

Ogólna suma tych wszystkich pozostałości gotówki na koniec miesiąca nie przekracza z reguły, przeciętnie 0,5 % rocznej wielkości robót.

Jeżeli zaś organizacja budowlana ma zysk zaplanowany, a jej stan posiadania aktywów obrotowych mieści się ściśle w granicach norma -

tywu - to faktyczna suma gotówki będzie większa. Natomiast niewłaściwe użytkowanie środków obrotowych i deficytowość pracy organizacji budowlanej wywołuje stały brak wolnej gotówki na koncie rozliczeniowym i w kasie.

Ta ostatnia okoliczność odbija się bardzo ujemnie na działalności organizacji budowlanej i prowadzi do zahamowań rozrachunkach z dostawcami, robotnikami, urzędnikami itp.

5. Normatywy rozrachunków .

Celem ugruntowania zasad rozrachunku gospodarczego oraz przyspieszenia obiegu środków w produkcji i obrocie, uchwała C.K.W. i R.K.L. ZSRR z dn.30.I.1930 zakazała wszystkim organom państwowym i organizacjom spółdzielczym sprzedawania towarów i świadczenia usług wzajemnych na kredyt.

Jednocześnie zakazano wypłacania sobie wzajemnie zaliczek i za - datków. Zakaz ten w głównej swej treści pozostał w mocy do dzisiaj. Jednocześnie obecny system rozrachunków w budownictwie prowadzi do pewnego stałego uwięzienia w rozrachunkach środków zleceńobiorczych organizacji budowlanych.

Tak np. na mocy obecnych przepisów finansowania budownictwa, regulowanie należności za wykonane przez zleceńobiorców roboty odbywa się trzy razy na miesiąc, czyli raz na dekadę. Rozrachunki za dwie pierwsze dekady odbywają się przy tym na zasadzie rachunków tymczasowych, za trzecią zaś dekadę - na zasadzie aktów odbioru wykonanych robót (wzór Nr 2) za ubiegły miesiąc. Tak więc, za każdym razem zleceńobiorca czeka na zapłatę za wykonane roboty przez dni dziesięć. Koszty tych robót zleceńobiorca musi więc pokrywać z własnych środków obrotowych.

Wykażemy to na przykładzie:

Zakładmy, że roczna wielkość robót organizacji budowlanej wynosi 14.400 tys. rb. W danym wypadku przeciętne uwięzienie środków w wykonanych przez organizację budowlaną robotach wyniesie na jedną dekadę:

$$\frac{14\ 400 \cdot 10}{360} = 400 \text{ tys. rb.} = 2,8 \% \text{ rocznego programu robót.}$$

Przystępując do takiego obliczenia, należy z robót, wykonanych w

ciągu dekady, wyliczyć wartość umiejscowionych już konstrukcji, które, jak zaznaczyliśmy wyżej, zlecniodawca opłaca osobno.

Konieczność drugiego wyłączenia wynika z obowiązujących przepisów, dotyczących obiegu dokumentów. Na mocy tych przepisów rachunki za wykonane przez organizacje zlecnio biorcze roboty zlecniodawcy regulują nie od razu w chwili ich przedłożenia, ale w ciągu 72 godzin (trzech dni) po przedłożeniu (rozliczenia z tytułu inkasa.)

W związku z tym pewna część środków organizacji budowlanych jest również uwięziona w rozrachunkach ze zlecniodawcami. W naszym przykładzie suma ta wyniesie :

$$\frac{14\ 400 \cdot 3}{360} = 120 \text{ tys.rb. czyli } 0,8 \% \text{ rocznego programu robót.}$$

Tak więc obecny system rozrachunków dekadowych pomiędzy zlecniodawcami a zlecnio biorcami oraz ustalony termin akceptu rachunków za wykonane roboty zmusza organizacje budowlane do nieustannego zamrażania części swych środków obrotowych w rozrachunkach ze zlecniodawcami. W naszym przykładzie minimalne zamrożenie środków obrotowych w rozrachunkach ze zlecniodawcami za wykonane roboty wyniesie (w ~~3%~~ rocznego programu robót) :

z tytułu rozrachunków dekadowych	- 2,8
z tytułu obiegu dokumentów	- 0,8
razem	3,6

Należy przy tym pamiętać, że jeżeli zlecniodawca reguluje rachunki za wykonane roboty na mocy polecenia zapłaty zlecnio biorcy, to trzydniowa rozpiętość pomiędzy przedłożeniem a opłaceniem rachunku odpadnie. W tym wypadku odpadnie więc konieczność zamrażania przez zlecnio biorcę środków obrotowych w związku z ustalonym trybem obiegu dokumentów, a wtedy normatyw środków obrotowych, zamrożonych w rozrachunkach, wyniesie tylko 2,8 % programu rocznego. W szeregu organizacji wyspecjalizowanych i montażowych zamrożenie to dochodzi czasem do 3,5-4 %. Przyczyną tego jest duże rozdrobnienie i oddalenie poszczególnych odcinków budowlanych od swego zjednoczenia i od filii banku, co przedłuża okres obiegu dokumentów.

W niektórych wypadkach wyspecjalizowane i montażowe zjednoczenia wykonują roboty budowlano-montażowe za pośrednictwem swych placówek, prowadzonych przez kierowników robót, którzy nie posiadają odrębnych kont rozliczeniowych dla tych placówek. Ten stan rzeczy uniemożliwia

placówkom rozliczanie się we właściwym czasie na miejscu za swe roboty i zmusza je do przesyłania swych aktów, sporządzonych według wzoru Nr 2, do swych zarządów, które sporządzają rachunki i przesyłają je do inkasa oddziałowi Prombanku, właściwemu pod względem siedziby zleceniodawcy i danej placówki.

Taki tryb rozrachunków powodował, oczywiście, wzrost zadłużenia organizacji zleceniobiorczej z tytułu rozrachunków ze zleceniodawcami za wykonane roboty. Celem skrócenia terminów obiegu dokumentów, oddziały banku zostały upoważnione, poczynając od roku 1943, do przyjmowania na inkaso od wskazanych im placówek, prowadzonych przez kierowników robót, rachunków dekadowych i miesięcznych za wykonane na tych placówkach roboty.

Oddziały Prombanku przelewają wszelkie sumy, wpływające z tytułu rachunków, wystawionych przez te placówki - odpowiednio do adnotacji na rachunkach - na konta rozliczeniowe zarządów budowlanych. Wprowadzenie tego trybu rozrachunków za roboty, które wykonują placówki wyspecjalizowanych organizacji, prowadzone przez kierowników robót, znacznie zmniejszyło zamrażanie ich środków obrotowych w rozrachunkach z klientami. Jednakże i w tej sytuacji zamrażanie środków w rozrachunkach ze zleceniodawcami za wykonane roboty zachodzi w organizacjach wyspecjalizowanych w znacznie większej skali, niż w zjednoczeniach ogólnobudowlanych, gdzie z reguły nie zdarza się takie rozrzucenie robót i oddalenie terytorialne organizacji budowlanych.

Zadłużenie, które powstaje u zleceniodawcy w stosunku do zleceniobiorcy z tytułu rozrachunków za wykonane roboty, figuruje do chwili jego uregulowania, w bilansie zleceniobiorczej organizacji budowlanej, jako zadłużenie ^{dłużnicze} w pozycji " Zleceniodawcy za przedłożone rachunki za wykonane roboty ".

Nie zatrzymujemy się tu na metodach normowania innych elementów środków obrotowych (jak np. zapasy pomocniczego gospodarstwa wiejskiego i " Inne środki pieniężne"), ponieważ sumy zaangażowanych w tych pozycjach środków obrotowych są zupełnie nieznaczne. Każda organizacja budowlana normuje te środki zależnie od konkretnych warunków pracy.

Przy planowaniu środków obrotowych, objętych wymienionymi wyżej pozycjami, zaleca się brać za punkt wyjścia faktyczne salda bilansów na odpowiednie daty, z tym jednak, aby normatywy " Zapasów pomocnicze-

go gospodarstwa wiejskiego" nie przekraczały 0,2 - 0,3 %, a "Innych środków pieniężnych" - 0,3 - 0,5 % programu rocznego robót budowlano-montażowych.

Obliczanie niezbędnych dla organizacji budowlanej środków obrotowych jest niezmiernie doniosłą i odpowiedzialną funkcją zarówno organów gospodarczych, jak i organizacji kontrolujących (banki, organy finansowe). Niewłaściwe przydzielanie budowom środków obrotowych przynosi we wszystkich wypadkach duże szkody gospodarce narodowej.

Dlatego konieczne jest, ażeby w procesie określania normatywów środków obrotowych uwzględniano wszelkie najbardziej istotne właściwości budownictwa, z myślą o stworzeniu normalnych warunków wykonania programu budownictwa.

6. Źródła pokrycia środków obrotowych (aktywów) organizacji zleceniobiorczych.

Wyjaśniliśmy wyżej tryb obliczania normatywów dla poszczególnych elementów normowanych środków obrotowych.

Następnym etapem w planowaniu środków obrotowych jest ustalenie źródeł ich pokrycia.

Źródłami tymi są własne środki obrotowe organizacji budowlanych i środki pożyczone (zaliczki zleceńodawców i pożyczki bankowe).

Ustalenie takiego trybu tworzenia środków obrotowych organizacji budowlanych tłumaczy się względami celowości ekonomicznej, koniecznością zapewnienia najlepszego ich wykorzystania w odpowiednich okresach działalności organizacji zleceniobiorczych. Gdybyśmy pozwolili na to, by całość funduszy obrotowych powstawała tylko z własnych środków organizacji budowlanych, to w tym wypadku - wskutek nierównomiernego napięcia robót i sezonowego charakteru zaopatrzenia w materiały budowlane - mielibyśmy w poszczególnych okresach albo nadwyżki środków w obrocie, albo ich deficyt w porównaniu z przeciętnym rocznym zapotrzebowaniem. Ażeby tego uniknąć, rząd zdecydował, że z własnych swych środków obrotowych organizacje budowlane pokrywają nie wszystkie wydatki, lecz tylko niezbędne minimalne stałe wydatki i zapasy (prócz materiałów zasadniczych i kosztów, zaangażowanych w produkcji niezakończonych), do chwili otrzymania środków od zleceniobiorczych.

dawców za wykonane i oddane na mocy aktu zdawczo-odbiorczego (wzór Nr 2) roboty.

Jednocześnie rząd ustalił, że wszelkie wydatki w zakresie funduszy obrotowych organizacji budowlanych, spowodowane nierównomiernym napięciem robót i sezonowym charakterem zaopatrzenia w materiały budowlane, pokrywać należy z krótkoterminowych pożyczek banków specjalnych. Rząd zdecydował również, że jedna z najważniejszych grup wydatków budowlanych, mianowicie zapas najważniejszych materiałów w granicach normatywu - pokrywać należy nie z własnych środków organizacji budowlanych, lecz ze środków wypożyczonych, mianowicie z zaliczek zleceńodawców.

Różnica pomiędzy własnymi a wypożyczonymi środkami obrotowymi polega nie tylko na różnicy przeznaczenia wydatków z tych dwóch źródeł, lecz również na tym, że własne środki obrotowe (w granicach normatywu) przyznaje się organizacji budowlanej do stałego użytkowania. To znaczy, że organizacja budowlana może nimi dysponować całkowicie według własnego uznania. Ze środków zaś pożyczonych (zaliczki zleceńodawców i pożyczki bankowe) organizacja budowlana korzysta czasowo, mianowicie korzysta z zaliczek tylko do chwili ukończenia zleconych robót, a z pożyczek bankowych - na pokrycie wydatków, związanych z pewnym okresem czasu (sezonowe zapasy materiałów).

Zaliczki i pożyczki bankowe wypłaca się organizacjom budowlanym w każdym poszczególnym wypadku na ściśle określone cele, pod warunkiem posiadania przez te organizacje materialnych gwarancji. Należy mieć przy tym na względzie, że mówiąc "własne środki obrotowe", rozumiemy przez wyraz "własny", że środki te przydziela organizacji budowlanej państwo do stałego z nich korzystania.

Rozgraniczenie środków obrotowych na własne i wypożyczone zwiększa zainteresowanie organizacji gospodarczych w najlepszym ich wykorzystaniu oraz odpowiedzialność za to. Przydzielanie środków obrotowych do stałej dyspozycji organizacji budowlanych jest koniecznym warunkiem zrealizowania w budownictwie zasad rozrachunku gospodarczego, pobudza do racjonalnego nimi gospodarowania i otwiera pole do inicjatywy w zakresie najwłaściwszego rozmieszczenia środków obrotowych. Bo rzeczywiście - czy można mówić o pełnym rozrachunku gospodarczym i jakimkolwiek zainteresowaniu kierowników, jeżeli organizacji gospodarczej nie przydzielono koniecznego minimum środków obrotowych?

Jednocześnie ten stan rzeczy, że druga, i to spora, część środków obrotowych organizacji budowlanych nie ma charakteru stałego, lecz przydziela się im każdorazowo w ściśle określonych wypadkach i tylko pod warunkiem zużycia ich na ściśle określone cele - daje bankom i zleceniodawcom duże możliwości kontrolowania działalności organizacji budowlanych i zapewnienia najracjonalniejszego i najefektywniejszego zużytkowania pożyczek bankowych i zaliczek zleceniodawcy.

Przeznaczenie kredytu bankowego na określone cele oraz jego terminowy i zwrotny charakter czyni z niego najważniejsze narzędzie kontroli banku w kierunku ugruntowania rozrachunku gospodarczego, ścisłego przestrzegania umów oraz wykonania przez organizacje gospodarcze ustalonych planów. Jednocześnie te cechy kredytu bankowego są potężnym narzędziem w walce zleceniodawców o wykonanie przez zleceńbiornicze organizacje budowlane ustalonych planów.

Z własnych środków obrotowych organizacje budowlane pokrywają wydatki na cele następujące :

minimalny zapas narzędzi, drobnego inwentarza i odzieży roboczej, czyli zapas t.zw. przedmiotów o małej wartości i szybko zużywających się ;

minimalne zapasy innych i pomocniczych (nie zasadniczych) materiałów, jak paliwo, pasza i inne ;

wydatki z tytułu niezakończonych produkcji pomocniczych zakładów wytwórczych i usługowych oraz zakładów produkcji ubocznej, nieuprawnionych do samodzielnego bilansowania, a także pomocniczych gospodarstw wiejskich ;

wydatki do podziału w przyszłości ;

sumy do rozliczenia;

wolne saldo minimalne niezbędnych pieniędzy (w kasie, na koncie rozliczeniowym i innych);

środki, pozostające w stadium rozrachunków ze zleceniodawcami za wykonane roboty ;

inne wydatki (zapasy pomocniczego gospodarstwa wiejskiego, nieuprawnionego do samodzielnego bilansowania, materiały zapłacone, lecz nie odebrane ze składów dostawców itp.)

Z zaliczek zleceniodawców pokrywa się :

koszt minimalnych zapasów zasadniczych materiałów budowlanych, niezbędnych do normalnego wykonania podjętych na mocy umowy robót;

limitowane zapasy konstrukcji budowlanych, części i bloków;

wydatki, poniesione na niezakończoną produkcję w zakresie robót budowlano-montażowych ;

środki zaangażowa^{ne} w akredytywych i rachunkach specjalnych, wystawionych na nabycie materiałów budowlanych ;

środki, wypłacone przez generalne organizacje zleceniobiorcze subprzedsiębiorcom (z tytułu zaliczek i zapłaty za konstrukcje i części).

Z pożyczek banków specjalnych pokrywa się :

zapasy materiałów budowlanych w związku z sezonowymi warunkami ich przewozu i nabycia ;

zapasy materiałów budowlanych w związku z sezonowym napięciem robót budowlano-montażowych.

Szereg aktów rządowych reglamentuje ściśle wysokość własnych i pożyczonych środków obrotowych zleceniobiorczych organizacji budowlanych. Reglamentacja ta jest jedną z metod państwowego administrowania środkami obrotowymi w kierunku najracjonalniejszego i planowego ich wykorzystania.

Granice stanu posiadania środków obrotowych w organizacjach budowlanych ustaliła po raz pierwszy uchwała R K L ZSRR z dn.20. VII. 1933. Na mocy tej uchwały sumę niezbędnych zleceniobiorczym organizacjom budowlanym własnych środków obrotowych ustalono przeciętnie dla resortu w wysokości 9,5 % rocznego programu budowlanego, maksymalną zaś sumę zaliczek, wypłaconych organizacjom budowlanym przez zleceniodawców - w wysokości nieprzekraczającej 10 % rocznego planu robót, określonego na mocy umowy stron.

W granicach ustalonego dla danego resortu przeciętnego normatywu, uprawniono organy gospodarcze do różniczkowania normatywów własnych środków obrotowych dla poszczególnych organizacji budowlanych, z tym jednakże, ażeby wskazany wyżej przeciętny normatyw danego resortu nie został przekroczony.

Uchwała R K L ZSRR z dn.20.VII.1933 określiła jednocześnie normatywy środków obrotowych dla należących do zjednoczeń budowlanych, a uprawnionych do samodzielnego bilansowania, przedsiębiorstw pomocni -

owych przeciętnie w wysokości 15 % ich rocznego programu produkcyjnego. Uchwalono przy tym, że te przedsiębiorstwa pomocnicze otrzymują kredyt i posiadają swe rachunki rozliczeniowe w sieci instytucji Banku Państwa na tych samych zasadach, jak inne przedsiębiorstwa produkcyjne.

Wyraźne rozgraniczenie i ścisłe ustalenie wysokości własnych środków organizacyj budowlanych oraz zaliczek, wypłacanych im przez zleceniodawców, a także określenie normatywów środków obrotowych dla przedsiębiorstw pomocniczych i zastosowanie do nich reżimu finansowania ustalonego dla wszystkich innych przedsiębiorstw wytwórczych, - wszystko to odegrało bardzo dużą rolę w procesie dalszego wpajania zasad rozrachunku gospodarczego w budownictwie oraz w uporządkowaniu i ugruntowaniu podstaw finansowych pracy organizacji zleceńbiornych.

Tak więc, ogłoszenie uchwały R K L ZSRR z dn. 20.VII.1933 r. położyło kres tej epstrokacji, jaka istniała dotąd w planowaniu i określaniu wysokości środków obrotowych organizacji budowlanych.

Należy zaznaczyć, że uchwała R K L ZSRR z dn. 20.VII.1933 nie tylko określiła sztywne granice własnych i pożyczonych środków obrotowych organizacji budowlanych, lecz ustaliła również szczegółową nomenklaturę wydatków, pokrywanych z tych źródeł.

Odmienne od trybu obowiązującego obecnie, uchwała R K L ZSRR z dn. 20 lipca 1933 r. orzekła, że obok innych wydatków pokrywa się z własnych środków obrotowych również koszt limitowanych zapasów materiałów na składach organizacji budowlanych oraz materiałów, przebywających w drodze.

Jak mówiliśmy wyżej, wydatki te - w zakresie materiałów zasadniczych - pokrywa się obecnie z zaliczek zleceniodawców i z pożyczek bankowych. Poza tym uchwała rządu z dn. 20 VII.1933 nie przewidywała zupełnie pokrywania z własnych środków obrotowych tak poważnych wydatków zleceniodawczych organizacji budowlanych, jak wydatki z tytułu niezakończonych produkcji gospodarstw pomocniczych wytwórczych oraz pomocniczych usługowych i ubocznych, objętych bilansem organizacji budowlanych a także wydatków pomocniczych gospodarstw rolnych.

Obecnie wszystkie te wydatki pokrywają organizacje zleceniobiorcze z własnych środków obrotowych.

Inaczej, niż w praktyce obecnej, uchwała R K L ZSRR z dn. 20. VII. 1933 r. pozwalała pokrywać z zaliczek, otrzymanych od zleceńodawców, tylko kosztu limitowanych zapasów materiałów, przywiezionych na budowę (z wyjątkiem zapasów, przechowywanych na składach głównych) oraz koszt materiałów, zużytkowanych w produkcji niezakończonych, do chwili otrzymania od zleceńodawcy zapłaty na mocy aktów zdawczo-odbiorczych. Obecnie wszystkie potrzebne organizacji zleceńobiorczej normalne zapasy zasadniczych materiałów oraz wszelkie wydatki z tytułu niezakończonych robót budowlano-montażowych pokrywa się w całości z zaliczek klientów.

Praktyczne zastosowanie, w toku trzech lat następnych, normatywów własnych środków obrotowych, ustalonych w r. 1933 oraz wejście w życie nowego trybu opłacania robót, wykonanych przez organizacje budowlane (na mocy aktów zdawczo-odbiorczych), spowodowało konieczność pewnego zwiększenia tych normatywów oraz zróżniczkowanego traktowania sprawy wielkości środków obrotowych, potrzebnych różnym organizacjom budowlanym. Dała temu wyraz uchwała R K L ZSRR i C K W K P (b) z dnia 11 lutego 1936, która wprowadziła dla zleceńobiorczych organizacji budowlanych następujące górne granice wielkości środków obrotowych, wyrażone w procentach rocznego programu wykonania robót budowlano-montażowych :

Dla przemysłowych zleceńobiorczych organizacji budowlanych, pracujących na kilku placach budowlanych	1,7 %
Dla przemysłowych zleceńobiorczych organizacji budowlanych, pracujących na jednym placu budowlanym	10,3 %
Dla zjednoczeń budownictwa mieszkaniowego	11,3 %
Dla zjednoczeń wyspecjalizowanych i montażowych	14,0 %
Dla zjednoczeń budowlano-montażowych sieci Komisariatu Ludowego-przemysłu spożywczego	11,6 %
Dla zjednoczeń budowlanych Komisariatu Ludowego komunikacji	12,5 %
Dla zjednoczenia budowy mostów (Mostotrustu) Komisariatu Ludowego komunikacji	14,0 %

Wymienione normatywy własnych środków obrotowych organizacji budowlanych obliczone są na podstawie przeciętnego zapotrzebowania rocznego, przy czym nie wzięto pod uwagę sezonowego napięcia robót

i sezonowych warunków dowozu materiałów budowlanych.

Jak widzimy, metoda normowania własnych środków obrotowych opiera się na zasadzie obliczania ich wielkości, zależnie od przewidzianych w planie rozmiarów budownictwa na dany rok. Zilustrujemy to na przykładzie. Weźmy zleceniobiorczą organizację budowlaną, która prowadzi roboty na jednym placu budowlanym, roczny zaś jej normatyw własnych środków obrotowych wynosi na mocy uchwały R K L ZSRR i C K W K P (b) z dn. 11. II. 1936 r. , 10,3 % rocznego programu robót.

Założmy, że roczny program robót budowlano-montażowych dla danej organizacji zatwierdzono na sumę 10 000 tys. rb. Mając dane, dotyczące tego programu i znając normatyw własnych środków obrotowych, nie trudno jest określić ogólną sumę koniecznych dla danej organizacji budowlanej własnych środków obrotowych (bez podziału ich na poszczególne elementy). Suma ta wyniesie:

$$\frac{10\ 000 \cdot 10,3}{100} = 1\ 030 \text{ tys. rb.}$$

Zatwierdzone uchwałą R K L ZSRR i C K W K P (b) z dnia 11. II. 1936 krańcowe normatywy własnych środków obrotowych nie zostały zmienione i na ogół stosuje się je i dzisiaj. Wyjątkiem są tylko niektóre szczególnie ważne i oddalone terytorialnie zleceniobiorcze organizacje budowlane, dla których specjalne uchwały rządu ustaliły wyższe normatywy własnych środków obrotowych. Tak n.p. jeżeli chodzi o organizacje zleceniobiorcze, wykonujące roboty budowlano-montażowe przy wymienionych niżej budowach, to przysługują im następujące normatywy własnych środków obrotowych (w stosunku procentowym do rocznego programu robót budowlano-montażowych) :

Budownictwo w zakresie :

hutnictwa żelaznego na Południu, na Uralu i w Azji Środkowej	16 %
hutnictwa metali kolorowych	16 %
przemysłu aluminiowego i magnezowego	15 %
zakładów budowy obrabiarek i warsztatów ciężkich	20 %
przemysłu spirytusu sulfitowego i hydrolizowego	15 %
zakładów produkcji syntetycznego spirytodu etylowego	20 %

zakładów kuto-prasowanych przedmiotów wyposażenia technicznego	20 %
zakładów budowy traktorów	20 %
budownictwo wykonywane w strefach podbiegunowych	22 %
budownictwo wykonywane na Dalekim Wschodzie	25 %

Przytoczone wyżej normatywy środków obrotowych obliczono do r.1946 w stosunku do rocznej wielkości robót, wyrażonego w cenach i normach, obowiązujących w dniu 1 grudnia 1936 r. W związku z przejściem od dnia 1.I.1946 do systemu planowania i księgowości budownictwa w cenach i normach 1945 r., R K L ZSRR w uchwale swej z dnia 23.I.1946 poleciła K.L.F.^{x)} ZSRR obniżenie normatywów środków obrotowych zleceńbiórczych organizacji budowlanych przeciętnie o 12-15 % w obrębie każdego komisariatu ludowego.

Z wyjątkiem "zjednoczeń-placówek", które z reguły obsługują jednego tylko zleceniodawcę, wszystkie inne zleceńbiórcze organizacje budowlane wykonują roboty jednocześnie dla kilku różnych zleceniodawców, którzy w szeregu wypadków mają zwiększone normatywy środków obrotowych. W takich wypadkach normatyw środków obrotowych, przysługujący danej organizacji budowlanej, oblicza się drogą określenia normatywu dla każdej poszczególnej budowy i zsumowania otrzymanych wyników. Zilustrujemy to na przykładzie .

Terytorialne zjednoczenie ogólnobudowlane ma wykonać w r.1947 robót budowlanych ogółem na 75 000 tys rubli, a w tej liczbie :

przy budowach, dla których specjalne decyzje rządu ustaliły normatyw własnych środków obrotowych na 16 %, zatwierdzono wielkość robót na sumę 20 000 tys. rb.;

to samo i przy budowach o normatywie 22 % - 10,000 tys.rb.;

przy budowach, o zwykłych (niezwiększonych) normatywach (11,7%) - 30 000 tys.rb.;

wielkość robót montażowych przy budowach o zwykłym normatywie środków obrotowych (14 %) - 15.000 tys.rb.

Stąd wynika, że ogólna suma własnych środków obrotowych zjednoczenia wynosić powinna $(20\ 000 \cdot 16) + (10\ 000 \cdot 22) + (30\ 000 \cdot 11,7) + (15\ 000 \cdot 14) = 110.10$ tys.rb, czyli 14,7 % rocznego programu robót.

Ponieważ ogólnobudowlane zjednoczenia terytorialne w większości wypadków pracują jednocześnie przy kilku budowach, należących do

x) Komisarz Ludowy Finansów (przyp.tk.)

różnych zleceńodawców, mają więc w praktyce przeważnie niejednakowe kwoty własnych środków obrotowych. Te ostatnie wahają się w granicach od 10,3 do 15-17 % i nawet wyżej.

Na ogół w zleceniobiorczych ministerstwach budowlanych ukształtowały się (dla całości wykonywanych przez nie robót) następujące przeciętne normatywy własnych środków obrotowych.

N a z w a M i n i s t e r s t w a	W % % programu rocznego robót budowlano-montażowych
Ministerstwo budowy przedsiębiorstw ciężkiego przemysłu	14,5
Ministerstwo budowy przedsiębiorstw opałowych	14,0
Ministerstwo budowy przedsiębiorstw wojskowych i wojskowo-morskich	15,85
Centralny Zarząd budowy przedsiębiorstw przemysłu naftowego i gazowego przy Radzie Ministrów ZSRR	20,0

Podane tu normatywy uwzględniają przeprowadzoną w r.1946 na mocy uchwały Rady Ministrów ZSRR zniżkę o 12-15 % w związku z zastosowaniem w budownictwie norm i cen 1945 r.

W granicach ustalonych normatywów ministerstwa dzieła przyznane im środki obrotowe pomiędzy poszczególne zarządy centralne, te ostatnie zaś - pomiędzy swe zjednoczenia. Ministerstwu przyznano w związku z tym prawo zachowania do swej dyspozycji, w charakterze rezerwy, 10 % sum, przyznawanych na przyrost własnych środków obrotowych. Poza tym uchwała C K W^{x)} i R K L ZSRR z dnia 15 lipca 1936 " O uprawnieniach przysługujących na mocy zasad rozrachunku gospodarczego centralnym zarządom, podległym komisariatom ludowym ", upoważniła komisarzy ludowych do przeprowadzania w ciągu roku redystrybucji nadwyżek środków obrotowych pomiędzy swe centralne zarządy, organizacje gospodarcze i przedsiębiorstwa. Nieuzasadnione wycofywanie środków obrotowych z przedsiębiorstw lub organizacji budowlanych jest kategorycznie wzbronione.

W czasie Wielkiej Wojny Narodowej R K L ZSRR uchwała z dnia 1. lipca 1941 r. Nr 1795 znacznie rozszerzyła uprawnienia komisarzy ludowych w zakresie redystrybucji środków obrotowych, a to w celu umożli-

x) Centralny Komitet Wykonawczy (C I K - Centralny Ispoknitielnyj Komitet) - przyp.tk.

wienia terminowego i szybkiego rozwiązywania zagadnień operacyjnych związanych z wykonaniem - w warunkach wojennych - powierzonych im zadań, a przede wszystkim - z wykonaniem planów produkcji i budownictwa. W szczególności uchwała powyższa przyznaje komisarzom ludowym ZSRR uprawnienia następujące :

- 1). Podział i redystrybucja wartości rzeczowych danego komisariatu ludowego - w tej liczbie nadwyżek materiałów i przedmiotów wyposażenia technicznego - pomiędzy poszczególne przedsiębiorstwa i budownictwa, odpowiednio do przebiegu wykonania planu i do przybywania przedmiotów wyposażenia technicznego oraz materiałów z tytułu przydzielonych danemu komisariatowi zapasów wartości rzeczowych.
- 2). Upoważnianie dyrektorów przedsiębiorstw i kierowników budów - -celem wykonania planów produkcji i zamówień na mocy zawartych umów - do wydawania ze swoich zapasów innym przedsiębiorstwom niezbędnych im materiałów.
- 3). Spisywanie zaksięgowanych w ciężar bilansu strat poszczególnych instytucji gospodarczych i przedsiębiorstw droga pokrycia tych strat własnych środków obrotowych tych instytucji oraz z zysku ponadplanowego komisariatu ludowego, jako całości, jeżeli nie nastąpi sprzeciw ze strony K L F ZSRR.
- 4). Upoważnianie do spisywania sum z rachunków rozliczeniowych podległych organizacji gospodarczych i przedsiębiorstw na pokrycie zalegających należności za dostawy.

Uprawnienie ministrów do dystrybucji i redystrybucji nadwyżek wartości rzeczowych pomiędzy poszczególne przedsiębiorstwa i budowy, podlegające danemu ministerstwu, zostało następnie przez rząd przedłużone na rok 1946 i 1947.

To rozszerzenie uprawnień ministrów odegrało ważną rolę w sprawie lepszego wykorzystania operacyjnego środków przedsiębiorstw i organizacji budowlanych do celów wykonania zadań, które stały przed właściwymi ministerstwami zarówno w okresie wojny, jak i w czasach pokoju.-

